

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Самошкіна І.Д. к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

Доведено необхідність екологічного страхування в сучасних умовах господарювання. Досліджено механізм екологічного страхування в Україні. З'ясовано, що добровільне екологічне страхування варто розглядати більше як вид підприємницької діяльності. Це дозволить активізувати процес страхування, підвищити зацікавленість підприємств в ньому.

Аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду в галузі розробки і застосування економічних регуляторів зниження антропогенного навантаження на природне середовище показав, що можливість і ефективність застосування різних економічних механізмів залежить від рівня їх розробки. Існуюча система управління розвитком природоохоронної справи є двохрівневою. Верхній рівень (регулююча, керуюча система) включає структури державного управління – Міністерство екології та природних ресурсів України, державні адміністрації, місцеві органи самоврядування. Нижній рівень – це підприємства, які представляють певні види небезпеки для навколишнього середовища [1].

Стрижнем запропонованої системи страхування є спеціалізовані інститути (компанії) з обов'язкового і добровільного страхування. У загальній регіональній системі економічного регулювання природокористування аналогічні функції покладаються на позабюджетні екологічні фонди. Вони організуються при місцевих органах влади і являють собою багатифункціональну структуру. Це викликано тим, що механізм економічного регулювання природокористування припускає створення складної багаторівневої системи фінансових відносин. Власне акумулювання коштів, які сплачуються за забруднення, є лише малою частиною того, що покладається на подібні органи. Сюди входить весь механізм банківського перерозподілу

фінансів, участь у розробці і реалізації екологічних програм, моніторинг, накопичення й опрацювання інформації тощо. В екологічному страхуванні страхова компанія повинна мати багатофункціональну спрямованість [2, с. 73].

Підпорядкованість органів, які займаються страховою справою, повинна відповідати вимогам, які пред'являються до них. Відповідальність за стан справ в галузі природокористування і впливу на навколишнє середовище в регіоні несуть регіональні органи управління. Цим пояснюється і доводиться правомірність створення саме державних служб з обов'язкового екологічного страхування. Однак, разом із державним статусом цих організацій, в нинішніх умовах ні в якій мірі не втрачається економічна договірна основа відносин між страхувальником і страховиком. Обов'язковість такого страхування дозволить охопити першочерговою увагою великі й небезпечні в екологічному відношенні об'єкти.

Визначення ступеня екологічної небезпеки виробництва є одним з головних питань в становленні системи екологічного страхування [3, с. 162]. Формальне визначення рівня небезпеки передбачає дослідження самої природи виникнення негативних наслідків. При аналізі ймовірності виникнення надзвичайних ситуацій рекомендується побудова моделей об'єктів, які їх створюють, – аналогічно з виробничою функцією. Так, пропонується розглядати функцію екологічного стану як залежність між обсягом випуску продукції і величиною фінансових ресурсів, які спрямовані на проведення екологічних заходів, тобто:

$$\Psi_t = f(u_t \cdot v_t),$$

де Ψ_t – функція екологічного стану;

u_t – обсяг випуску продукції;

v_t – витрати на екологічні заходи

Разом з тим, екологічна безпека об'єкту полягає не тільки в імовірності аварій, тяжкості факторів впливу, але й в тому, які реципієнти попадають в область (зону) впливу аварії. Цей фактор визначається місцем знаходження

об'єкту, кліматичними умовами, вихідним (доаварійним) станом навколишнього природного середовища [4, с. 78].

В цьому випадку екологічну небезпеку аварійної ситуації в регіоні слід визначати як функцію:

$$EH = f(P, P_t),$$

де EH – екологічна небезпека аварії на підприємстві в регіоні;

P – імовірність виникнення аварії на об'єктах регіону;

P_t – фактор тяжкості наслідків аварії.

Імовірність виникнення аварії визначається із залежності:

$$P = 1 - \sum [1 - P_i (U_i V_i)],$$

де P_i – імовірність виникнення аварії на i -му підприємстві (об'єкті);

U_i, V_i – відповідно обсяг випуску продукції та витрати на екологічні заходи;

$i = 1, 2, 3 \dots n$ - об'єкти екологічної небезпеки в регіоні.

Фактор тяжкості наслідків аварії є функцією декількох змінних, тобто:

$$R_t = f(\sigma, \varphi, C, Z),$$

де σ - середньозважене значення показника, яке характеризує реципієнтний склад об'єктів в зоні забруднення;

φ - комплексний показник кліматичних умов;

C – показник, який характеризує вихідний (доаварійний) стан якості навколишнього природного середовища;

Z – сукупні приведені витрати на екологічну діяльність в регіоні.

Робота з виділення пріоритетних об'єктів екологічного страхування полягає у збиранні інформації про кожний об'єкт, що представляє екологічну небезпеку, а також у визначенні ступеня екологічної небезпеки на кожному з них, групуванні об'єктів в залежності від імовірності аварій і розміру можливих наслідків та побудові пріоритетних рядів об'єктів за рангом для послідовного включення їх до сфери екологічного страхування. Інформація про підприємство

повинна бути максимально об'єктивною і включати в себе характеристики екологічного ризику, тобто: рівні технології, техніки й організації праці; ступінь зносу обладнання, склад можливих забруднювачів, а також розмір коштів, які виділяються на природоохоронні і протиаварійні заходи в абсолютних значеннях і в співвідношенні з обсягами випуску. До цього переліку варто включити і необхідні місцеві регіональні характеристики стану довкілля.

Добровільне екологічне страхування варто розглядати більше як вид підприємницької діяльності. Його можуть взяти на себе як державні страхові служби, так і незалежні самостійні організації. Це дозволить активізувати процес страхування, підвищити зацікавленість підприємств в ньому. Страховим компаніям, які здійснюють добровільне екологічне страхування, слід функціонувати на конкурентних засадах, що буде стимулювати появу гнучких взаємовигідних форм реалізації економічної відповідальності, сприяти широкому впровадженню найбільш перевірених варіантів страхування, постійно удосконалювати його методи, розширювати діапазон договірних умов страхування.

Водночас, при здійсненні екологічного страхування слід дотримуватися одного головного принципу. Підприємствам-джерелам підвищеної екологічної небезпеки і ризику надається право вільного вибору способу резервування коштів на компенсацію збитку від екологічних аварій. При цьому в обов'язковому страхуванні слід передбачати наявність мінімальних фінансових гарантій відшкодування збитку. Можливо, що в першу чергу варто передбачити часткове відшкодування збитку страхувальником, тобто не всю відповідальність слід перекладати на плечі страховика. Це необхідно зробити тому, щоб підприємство хоча б частково знаходилося в безпосередній залежності від свого рівня екологічної небезпеки.

Механізм екологічного страхування базується на принципі взаємовигідних відносин страховика і страхувальника. Крім економічної зацікавленості в передачі відповідальності за наслідки при можливому аварійному забрудненні

страховику, страхувальник зацікавлений у підвищенні своєї екологічної безпеки. Пряма залежність виявляється в тому, що з ростом імовірності аварії зростають і розміри страхових премій; тим більше зацікавлений у зниженні екологічного ризику страховик, оскільки витрати страхової компанії пов'язані з кількістю і тяжкістю наслідків аварії. Зацікавленість страховика в зниженні ступеня екологічного ризику активізує його діяльність щодо проведення попереджувальних заходів, наприклад, екологічного аудиту страхувальника. Частину різниці між страховою премією і страховим відшкодуванням страховику вигідно витрачати на екологічний аудит, поліпшення якості моніторингу навколишнього середовища та інші екологічні заходи. Пов'язане це, у першу чергу, з тим, що можливості страхувальника у реалізації протиаварійних заходів на своєму виробництві обмежені з наступних причин:

- відсутність ресурсного потенціалу для комплексного дослідження рівня власної екологічної небезпеки;
- відсутність фахівців достатньої кваліфікації;
- усвідомлення імовірнісного, можливого характеру виникнення аварії та аварійної ситуації.

Страховику слід відшукувати такі можливості, оскільки від цього залежить ефективність його діяльності (як і в будь-якому підприємстві, в страховій компанії після витрат на здійснення своєї цільової діяльності залишається певна частина прибутку).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року» від 21.12.2010 № 2818-VI.
2. Дорогунцов С. Державне регулювання техногенно-екологічної безпеки в регіонах України / С. Дорогунцов, А. Федорищева // Економіка України. — 2012. — № 4. — С. 70–76.
3. Іванюта С.П. Екологічна безпека регіонів України // Стратегічні пріоритети. — 2013. — № 3 (28). — с. 157-164.

4. Шкуратов О.І. Страхування екологічних ризиків сільськогосподарської діяльності в системі забезпечення екологічної безпеки // Економіка АПК. - 2016. - № 5 - С. 74 – 82.

Доказана необхідність екологічного страхування в сучасних умовах господарювання. Досліджено механізм екологічного страхування в Україні. Вияснено, що добровільне екологічне страхування слід розглядати більше як вид підприємницької діяльності. Це дозволить активізувати процес страхування, підвищити зацікавленість підприємств в ньому.

The need for environmental insurance in modern economic conditions is proved. The mechanism of environmental insurance in Ukraine is investigated. It was found that voluntary environmental insurance should be viewed more as a type of business activity. This will enable to intensify the insurance process, increase the interest of enterprises in it.

Відомості про автора

а) прізвище, ім'я, по - батькові: Самошкіна Ірина Дмитрівна

б) вчене звання: доцент

в) науковий ступінь: кандидат економічних наук

г) місце роботи: СНАУ, кафедра фінансів

д) адреса для листування: 40020, м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва, 160,
кафедра фінансів